10e Jaargang.

SEPTEMBER 1933
No. 9

ZUID-AFRIKA

MAANDBLAD

VOOR DE CULTUREELE EN ECONOMISCHE BETREKKINGEN TUSSCHEN NEDERLAND EN ZUID-AFRIKA

Uitgave van Drukkerij en Uitgeverij J. H. de BUSSY, AMSTERDAM (Takken te KAAPSTAD en PRETORIA).

ABONNEMENTSPRIJS ƒ 6.— PER JAAR VOOR NEDERLAND, 12 sh. VOOR ZUID-AFRIKA, FRANCO PER POST.

Adres der Redactie: KEIZERSGRACHT 141, AMSTERDAM, C.

OVERZICHT.

Fusie in Transvaal. — Dr. Malan tegen samensmelting. — De Universiteit van Pretoria. — De toestand in Zuidwest.

Er komt meer teekening in de binnenlandsche politieke ontwikkeling, vooral in die van de Transvaal. Hier werd begin Augustus het congres gehouden der Nationalistische partij. Min. Grobler had de leiding. Met overgroote meerderheid nam het eene resolutie aan ten gunste van een fusie van Natten en Sappen, want — zoo verklaarde men — „bijna het geheele platteland wenschte haar". Toch bedenke men wel: Transvaal is de Unie niet.

Er is ook een Kaapprovincie en ook een Vrijstaat om van Natal, dat voor de Holl. Afrikaners minder beteekenis heeft, niet te spreken. Het is dan ook zeer de vraag of deze provincies het voetspoor van Transvaal zullen volgen.

Want het gaat in Transvaal wel wat al te vlug.

In *Die Burger* stond onlangs deze teekening van Boonzaier. In het schuitje van een ouderwetsche luchtballon zitten Kentridge (Arbeiderspartij), Hoggenheimer (Sap-mijnmagnaat) en een nationalist. Op dat schuitje, waarin deze drie knus bijeen zijn, staat: „Samensmelting". De nationalist staat op en gooit een zak „Nasionale beginsels" over boord, waarop Hoggenheimer zegt: „Dis reg, ou kerel, gooi uit daardie ballas, anders verongeluk ons". Boven deze teekening staat: „'n Gevaarlijke reis".

Zij typeert de Kaapsche opvatting, of juister, de opvatting van de kringen van *Die Burger* en van dr. D. F. Malan.

Maar ook *Die Volksblad*, de spreekbuis van de Vrijstaatsche nationale kringen, vraagt: „Waarom al die gepraat oor samesmelting? Vandag is daar nie 'n partystryd nie: waarom wil sommige mense nou weer so 'n stryd skep?

Elke blinde kan tog met 'n stok voel dat 'n poging om die twee partye met hul uiteenlopende ideale te amalgameer, 'n politieke krisis van die eerste water sal laat ontstaan en 'n volkskeuring gaan veroorsaak, wat nog treuriger nasleepsels as die eerste sal hê.

Die volk wil reddingswerk sien en het rus en vrede nodig".

Ook de Vrijstaat is niet voor 'n overhaaste fusie.

Trouwens, zij kan niet zoo maar tot stand komen. Want de Nationale partij van Zuid-Afrika bestaat uit vier zelfstandige deelen, die ieder voor zich een beslissing moeten nemen op eigen provinciaal congres. Het Vrijstaatsche komt pas in October, het Kaapsche vermoedelijk in December bijeen. Heeft het Natalsche zich dan ook uitgesproken, dan eerst kan de Federale Raad der partij eene definitieve beslissing nemen, welke slechts de beteekenis heeft van een advies aan de provinciale congressen.

Er kan dus nog heel wat water door den Rijn stroomen voordat de officieele beslissing valt.

* * *

Van groot belang is daarom wat er nu in de provincies gebeurt. Vooral in den Vrijstaat en in de Kaapprovincie. In deze laatste is toenemend verzet tegen het Transvaalsche optreden. Dr. D. F. Malan, de beginselvaste, schrijft tegenwoordig wekelijksche

na nie die hulp wat die blankes kry nie, en ten spyte van depressies wat almal druk, kom hulle op. Hulle beur self, en word sterk.

„Ons mense openbaar so baie van die geneigdheid om net wanneer hulle swaarkry, na die Regering en Kerk te hardloop en daar hulp as hul reg te eis. Daar is tekens van 'n bolsjewistiese gees wat my my hart vir die toekoms laat vashou. Ek weet dat ek in die oordeel van sommige, 'n bietjie eenvoudig is, maar ek spreek onder 'n diep gevoel wat gewek word deur toestande waarmee ek daagliks in aanraking kom".

Naast deze uitingen, die aantoonen dat de ontzaglijke ernst van dit vraagstuk in Zuid-Afrika ter dege wordt gevoeld, valt ook op, dat er door verscheidene vooraanstaande personen op gewezen wordt, hoe verderfelijk het stelsel van onderstand en steun in verschillende vormen heeft gewerkt en dat niet de materieele en economische, maar de zedelijke vraagstukken er de kern van uitmaken. Deze beschouwingen leiden er dan ook steeds toe, dat niet de overheid, maar in de eerste plaats de Kerk het „voortouw" moet nemen bij het overwegen der praktische maatregelen, waarom de toestanden roepen.

Ds. RABIE merkt in dit verband op:

„*Die Burger*" beveel 'n volkskongres aan oor hierdie sake. Goed—baie goed. Ek juig dit toe, maar laat dan een van die sake wat onder die soeklig sal kom, wees daardie verleen van hulp wat in so baie gemeentes en vereniginge die reël in die verlede was. Die Engelse het die uitdrukking ‚spoonfed'. Dis suigelinge wat met die lepel gevoer word, en dié wat maar altyd met die lepel gevoer moet word, dié bly swakkelinge. Ons moet help, maar as ons ons mense nie help om hulself te help nie, dan help ons hulle na hul ondergang",

terwijl ds. A. D. LUCKHOFF, secretaris van de „Algemene armsorgkommissie van de Ned. Geref. Kerk in Kaapland" onomwonden uitspreekt:

„Waar die Kerk reeds by vorige geleenthede kongresse bijeengeroep het om die brandende vraagstuk te bespreek, meen ek dat dit ook hy is wat dit nou weer moet doen",

welk standpunt ook door de redactie van „die Burger" wordt ingenomen.

Daarnaast wordt er evenwel nadruk op gelegd, dat niet slechts van boven af, door Kerk en Staat actief moet worden opgetreden, maar dat het volk van Zuid-Afrika in zijn geheel er belang en het allergrootste belang bij heeft, dat deze diepe wond in het volksleven wordt genezen, althans verzacht. Niet alleen echter de Vrouwenvereenigingen, de Helpmekaar en de Landbouw-unies moeten zich voor de zaak interesseeren, ook ieder persoonlijk moet doordrongen worden van het besef, dat hij een taak heeft en zijn medewerking dient te geven.

Er behoeft niet aan getwijfeld te worden, dat Zuid-Afrika de zaak zal aanpakken met al de kracht en de voortvarendheid, waarover het beschikt. Hoe moeilijk zij ook moge schijnen en hoezeer haar verwoestende werking door de catastrofale droogte in sommige deelen der Unie nog moge worden verergerd, waar de nood zoo hoog is gestegen, behoeft niet te worden gevreesd, dat de conscientie niet zou spreken. Moge het gelukken, een duidelijk en welbewust antwoord op de gestelde vraag te geven.

Onze kennis over Zuid-Afrika in het verleden, speciaal in betrekking tot de Nederlandsche Kaapkolonie in de 18de eeuw uit de Journalen van Mr. Hendrik Swellengrebel.

Een en ander naar aanleiding van de verschijning van de jongste Linschoten-vereeniging-uitgave, Dr. E. C. Godée Molsbergen, Reizen in Zuid-Afrika in de Hollandse tijd, vierde deel, Tochten in het Kafferland 1776—1805, en de voltooiïng dezer waardevolle bronnenpublicatie, door A. Hallema.

Nu een omvangrijk werk als het hier aangekondigde voltooid is, past het elken belangstellenden en weetgierigen een woord van oprechten dank en spontane hulde te brengen aan het adres van hem, die deze volumineuze uitgave met zooveel kennis van zaken en toewijding verzorgde en aan haar, die de publicatie er van mogelijk maakte. Achtereenvolgens hebben we nu door de „Reizen in Zuid-Afrika" gekregen een collectie stukken, waarin o.a. de tochten der kolonisten van Zuid-Afrika in den Hollandschen tijd beschreven zijn, meest journaalsgewijze, en eerst die naar het Noorden (deel I, 1652—1686, deel II, 1686—1806[1]), vervolgens die langs de Z.O. kust en naar het Oosten (deel III, 1670—1752 [2]) en thans de tochten in het Kafferland (deel IV, 1776—1805 [3]). Dat de belangstelling van verschillende zijden zich wel op deze tochten door en vanuit de Kaapkolonie gericht heeft, blijkt al dadelijk uit het feit, dat dl. I en II dezer serie reeds uitverkocht zijn, hetgeen voor een bronnenpublicatie ten onzent nog al iets zegt. Reisbeschrijvingen gingen bij ons altijd nog al vlot van de hand en daaruit zal ook te verklaren zijn, dat onze koloniale litteratuur er zoo rijk aan is, maar in het genre als het onderhavige worden toch nog zwaardere eischen aan het lezend publiek gesteld.

Maar het ligt tevens voor de hand, dat een werk als het aangekondigde nimmer af kan geacht worden, daar nieuwe vondsten, speciaal in familie-archieven der nazaten van vroegere trekkers en ontdekkers, nog heel wat materiaal kunnen opleveren ter completeering. Reeds wezen wij ten vorigen jaren in dit maandblad [1]) en in *De Indische Gids* [2]) op de waardevolle gegevens in het familie-archief van den heer H. A. M. SWELLENGREBEL te Oudenbosch, Huize „De Molen", en nu in het vierde deel van dr. GODÉE MOLSBERGEN uit een openbaar archief, het Rijksarchief te 's-Gravenhage, als eerste journaal een reis van mr. H. SWELLENGREBEL is uitgegeven, vinden we in die publicatie een ongezochte en zeer welkome omstandigheid het vroeger daaromtrent geschrevene nog eens wat uit te breiden en er op te wijzen, dat ook inzake deze reisjournalen niet zelden van handschriftelijke familiën sprake kan zijn.

Want het door dr. GODÉE MOLSBERGEN uitgegeven relaas van

[1]) Resp. dl. XI en XII van de Werken der Linschoten-Vereeniging.
[2]) Id. dl. XX.
[3]) Id. dl. XXXVI.

[1]) *Zuid-Afrika*, 1932, Septembernr.
[2]) *De Indische Gids*, 1932, afl. 1 en 3.

mr. SWELLENGREBEL's eersten tocht door het Kafferland is slechts ten deele gelijkluidend aan dat in het aangeduide familie-archief berustende, verschilt daarmee aanmerkelijk van spelling, schrijfwijze van plaats- en persoonsnamen, terwijl het laatstbedoelde handschrift veel uitvoeriger is en vooral meer economische bijzonderheden betreffende den welvaartstoestand der kolonisten en inboorlingen behelst. Ook vangt het journaal van de thans gedrukte reis aan met de ervaringen van het reisgezelschap sedert 21 September 1776, terwijl het thans nog ongedrukte familie-archief de reisbeschrijving opent met Dinsdag den 10 September 1776. Als voorloopige aanvulling zullen we de mededeelingen betreffende de periode 10 Sept.—21 Sept. 1776 hier alvast uit het handschrift laten volgen. De belangstellende lezer zal dan kunnen vaststellen, dat een eventueele uitgave der familie-origineelen zeker nog geen overbodige luxe is, al zullen de ongunstige tijdsomstandigheden zich voorloopig nog wel verzetten tegen de uitvoering der daaromtrent reeds lang voorbereide plannen.

Reeds uit den titel van het geheel kan een min of meer plausibele verklaring worden afgeleid in betrekking tot de herkomst der beide met elkaar correspondeerende handschriften. Men vergelijke:

Hs. Familie-archief.	Uitg. d. dr. GODÉE MOLSBERGEN.
I	II
Journaal eener Landtogt, gedaan in het Noord Oosten der Colonie tot in 't Kafferland en langs de Zuid Oostkust weder terug.	Journaal van eenen landtogt die den ondergeteekende met den Weldedelen heer mr. HENDK. SWELLENGREBEL in den jare 1776 gedaan heeft.

Die ondergeteekende was blijkens den editor van II PIETER CLOETEN (lees: CLOETE). Deze CLOETE was de reisgenoot van mr. HENDRIK SWELLENGREBEL, de man, met wien de Domdeken van Utrecht ook na zijn terugkomst in het vaderland vanuit zijn buitenplaats „Schoonoord" voortdurend in contact heeft gestaan, met hem van gedachten wisselde in tal van brieven en memoriën over den economischen en politieken toestand der kolonisten en inboorlingen in de Kaapkolonie [1]). Zoowel CLOETE als mr. HENDRIK SWELLENGREBEL hebben, nu blijkbaar ieder afzonderlijk hun notities van dezen tocht door het Kafferland uitgewerkt, de eerste minder uitvoerig dan de tweede en een van beiden heeft van het werk des anderen gebruik gemaakt, want anders zouden beide hss. niet op zooveel plaatsen gelijkluidend zijn geweest. Dat van CLOETE blijkt na veel omzwervingen terecht gekomen te zijn op het Rijksarchief, dat van den heer SWELLENGREBEL bleef in de familie bewaard, doch alleen in een fraai geschreven copie, ongeteekend en ongedateerd, zonder dat we weten, waar het origineel is gebleven, terwijl dat van de andere reisrelazen van SWELLENGREBEL met of zonder copie, wel bewaard is gebleven. Hoe nu in onderdeelen en samenstelling het hs. van SWELLENGREBEL met dat van CLOETE verschilt, zullen we nog verder door eenige details aantoonen, doch eerst volge het bij dr. GODÉE MOLSBERGEN ontbrekende verslag over de periode 10—21 Sept. 1776.

„Dingsdag den 10en September 1776.

's Morgens 7 U. 30 M. zonden wij van Nooit Gedagt, een plaats van den Oud-Heemraad H. CLOETE en gelegen aan den Simonsberg bij Stellenbosch, onder het opzicht van JOH. SWA-

[1]) Voorkomende in Portef. 8, 9 en 10, A IV b/d van het familie-archief SWELLENGREBEL.

No. 63. Cabo de Goede Hope van het Oosten te zien.

NENPOEL, knecht van gen. heer CLOETE, 3 Wagens en Eene kar met 58 Trekossen en 4 Reipaarden vooruit met ordre om ons bij WOUTER DE VOS aan den Hex Rivier intewachten; en vertrokken even daarna P. CLOETE, de doctor HAGH en ik te paard, onze route nemende over de Klapmuts: eene Compagniespost, alwaar het hooi voor de stal gewonnen wordt: langs de Westzijde van de Paarl, een gebergte onder Drakestein.

10 U. 45 M. kwamen wij bij de weduwe HOP op de hoek van de Paarl. Wij zagen eenige Rheebokken, en doorgaans goed bouwbaar land, vooral langs den Paarl en Paardenberg, tegen welken verscheiden bouwplaatsen liggen.

Na den middag 1 U. reden wij van hier over de Bergrivier met eene pont, door de Wagenmakersvalei, zijnde eene ruime heuvelachtige vlakte, in welke verscheiden bouwplaatsen liggen; passerende 3 spruiten van den Berg-rivier voorbij den Groenenberg, door goed bouwbaar land en kwamen:

4 U. 15 M. bij P. LOUW, hier stond schoone tarw en garst, volgens het zeggen van dezen bouwman, was hier nog bouwbaar land genoeg om merkelijk meer tarwe te winnen.

Helder weer; over den dag stil, doch 's avonds sterke Z. tot Z.O.-wind.

Woensdag 11 do.

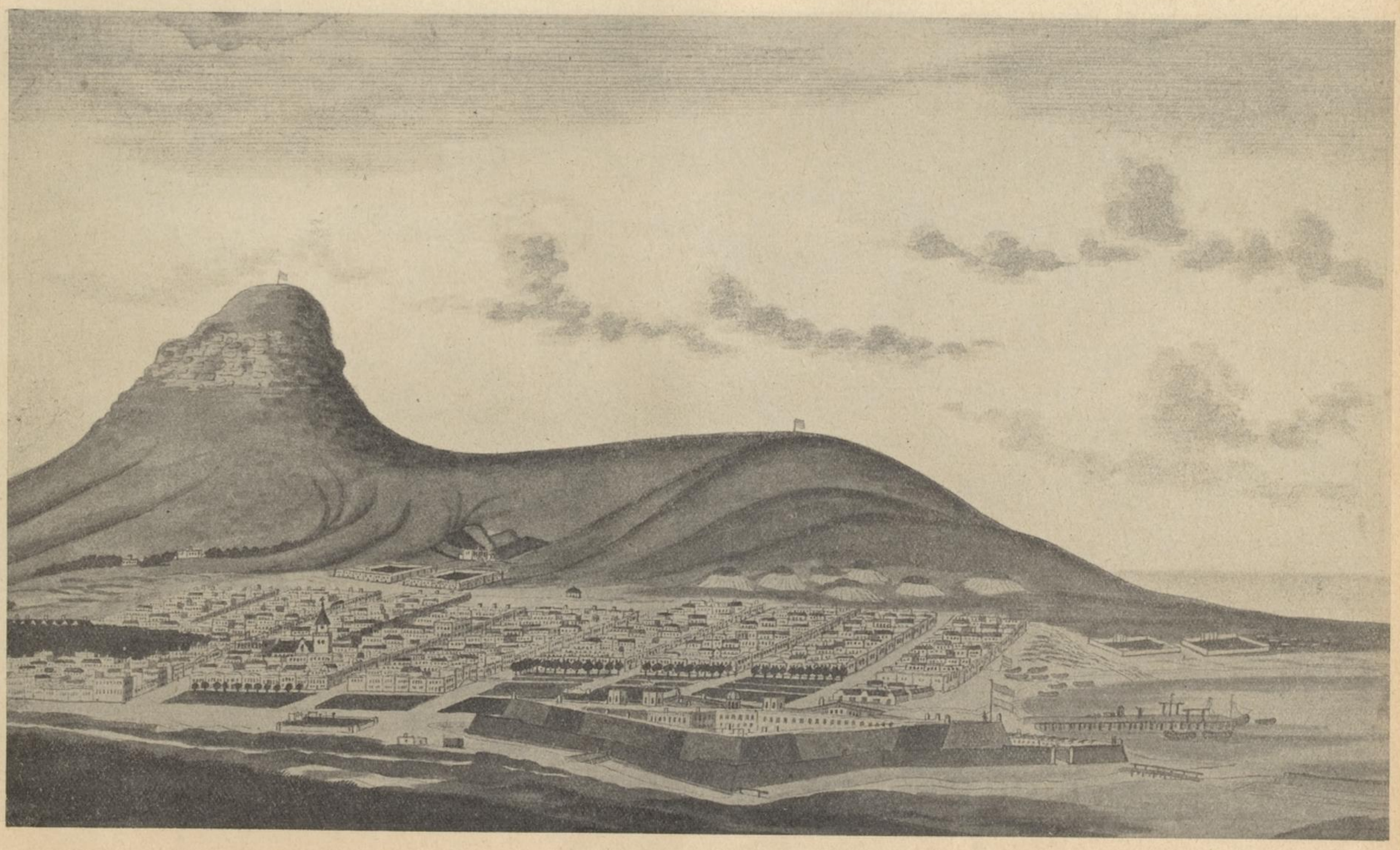
's Morgens 5 U. 30 M. van hier.

7 U. 45 M. bij P. LE CLERCQ aan de Vogel-valei, zijnde eene groote plas water tegen het Roode Zandsgebergte, in welke eene menigte van allerlei Watervogels waren. De bodem dezer valei bestaat voor 't grootste gedeelte uit rotsen, uit welken zeer goede molensteenen gehakt worden. 't Water is er doorgaans brak en (heeft) zelf in de zomer zout in. Wij passeerden den Paardenberg op 4 U. en het Riebeeks-Casteel, tegen welken berg mede verscheiden bouwplaatsen liggen op 3 U. distantie ter zijde. Buiten de plaatsen hieromstreeks gelegen, is er nog veel goed bouwbaar land, dat nu voor weide gebruikt wordt, doch niet veel gras oplevert; schoon hier voorheen zeer grasrijke velden zijn geweest: gelijk onder anderen de hiervorengen. Groeneberg tot in den top met fijn gras begroeid is geweest. Doch alles is nu met Renoster boschjes en ander wild kruit bewassen en vervuild: — waarschijnlijk doordien het gras, telkens afgeweid wordende, gedurende den zomer, die hier bijna 8 maanden duurt en in welke 't zeer weinig regent en de scherpe Z.O.wind sterk waait, niet genoeg weder heeft kunnen uitspruiten en het onkruid dus den overhand genomen. Dit verloop der weiden heeft plaats in alle de Landerijen, vooraan in de Colonie gelegen; waarom dan de Landlieden, die eenig vermogen hebben, gemeenlijk verder afgelegen plaatsen hebben, verwaards zij hunne trekossen, die zij op de bouwplaatsen missen kunnen, zenden, en op welke zij hunnen aanfok van Vee hebben.

Wij hoorden en zagen eene menigte van Patrijzen, Korhoenderen en Wachtels.

9 U. van hier.

9 U. 45 M. voor de kloof van 't Roode Zandsgebergte, zijnde eene naauwe opening en passage door die reeks van bergen, welken achter in 't Autoniqua land beginnende, langs Swellendam, Drakestein en verder op tot 32 % Zuider breedte loopt. 10 U. 45 M. kwamen wij aan het eind der kloof, de weg hierdoor is schilderachtig, doordien de bergen zeer rotsachtig en tusschen de klippen, met allerlei boom- en heestergewassen begroeit zijn, lopende de kleine Berg-rivier door deze kloof zeer snel en met verscheiden vallen of cascades.

No. 59. Gesigt van de Caabstad.

11 U. 30 M. bij: Jac. de Wet in het land van Waveren. Dit is eene kom, bijna rondom door 't gebergte ingesloten, zij moet veel hooger liggen dan het land bewesten het Roode Zands Gebergte, aangemerkt de kleine Berg-rivier, die in deze kom ontspringt, door de gen. kloof met zooveel geweld en cascades loopt.

Wij pijlden het Roode Zandsgebergte in 't W., het Winterhoeksgebergte in 't N., den Witsenberg in 't O.; de Mosterds Hoek in 't O.Z.O. en het Watervalgebergte in 't Z.

Wij bezagen de kerk en reden door een gedeelte van dit district.

Licht bewolkte lucht. Stil.

Donderdag 12 do.

Smorgens reden wij naar de Waterval; — 't water valt hier van eenen vlakken rug over eenige rotsen met veel geweld. Circa 50 voeten hoog. — Ten zijde is eene zeer groote uitgeholde klip, onder welke zeer veel menschen kunnen staan. Het water schijnt hierin meer quantiteit doch verre na zoo hoog niet, dan in de Waterval aan het Fransche Hoeksgebergte te vallen. Wij reden hierna rond om 3 paarden, die ons naar het Bokkenveld konden brengen, vermits wij de onzen op die klipachtige wegen niet durfden betrouwen, te bestellen. In 't land van Waveren liggen, volgens rapporten van Jac. de Wet 23 Plaatsen en 4 Erven, waarop 's jaars gewonnen wordt circa 5000 Mudden koorn, doch weinig wijn; op zijn hoogst 400 Leggers. Er was nog wel bekwaam land tot eens zooveel koorn en het zou der moeite waard zijn, koorn naar de Hoofdplaats te brengen en dus meer te winnen dan men tot het bekomen van andere noodwendigheden nodig heeft, zoo men 20 Rds. altijd voor de 10 Mud konde maken. In de laagtens is goed kleiland en veel water. De heuvels en ruggen zijn met zand gemengd en zeer steenachtig. Zij beslaan meer dan de helft van den kom. De weide is hier meede schraal. Hier stonden groote Limoenboomen, doch waarin de schurft, eene ziekte deze boomen eigen, mede begon te komen. Bij P. Theron onder tegen den Winterhoeksberg stonden schoone hooge ijkenboomen.

Eenigzints bewolkte lucht met eene frissche Z.O.wind.

Vrijdag 18 do.

's Morgens 6 U. 45 M. van J. de Wet.

7 U. 45 M. bij Theron onder den Witsenberg.

8 U. 15 M. begonnen dien berg opteklimmen.

9 U. 45 M. aan de andere zijde in den Witsenberg's vlakte.

10 U. 30 M. door de vlakte aan den Schurften berg.

11 U. 15 M. door de kloof van dien berg en aan het einde derzelve door een naauwe passage, in zware ronde klippen gehakt, gen. de Naauwe klip. Hier hielden wij ons middagmaal uit de knapzak aan een klein snellopend beekje.

Waarna wij voortreden over de rug van het Bokkenvelds-Gebergte, dat de twee Bokkenvelden scheidt, en

12 U. 45 M. in het Oude Bokkenveld bij Schalk van Heerden kwamen.

De Witsenberg is van eene tamelijke hoogte, doch niet zeer rotsachtig; de weg er over, zeer moeijelijk, zoo door de steilte als door de losse klippen. 'T Is maar zedert zeer weinige jaren, dat men deze bergen met wagens overtrekt. Wanneer (men) in 't jaar 1725 de eerste lieden in het Oude Bokkenveld trokken, kwamen zij er van agteren in, door het Rogge en Caroveld, omdat er geen passage over den Witsenberg was.

De Schurftenberg heeft dezen naam doordien de rotsen als met schilvers aan een hangen.

No. 64. Cabo de Goede Hope van het Oosten te zien.

In den Witsenberg's vlakte ligt alleen eene veeplaats; zij is niet groot en levert slechte weide uit.

De kloof door den Schurftenberg is niet stijl, maar zeer klipachtig.

Dijnsige Lucht, met frissche Z.O.wind.

Saturdag 14 do.

Smorgens 5 U. 30 Min. van hier naar het koude Bokkenveld N. op langs de Paarden en Zandberg.

9 U. Passeerden eene plaats tegen het gebergte en even hierna eene sterk loopende rivier.

10 U. 15 M. bij KAR. VAN DER MERVE, onder den Tafelberg.

1 U. van hier;

2 U. bij P. THERRON: zagen en hoorden eene menigte van Patrijzen, die zeer mak waren en langs den weg liepen.

Betrokken lucht met Donder, doch weinig regen, sterke W. Wind. 'S avonds dikke mist. Wind W.N.W.

Zondag 15 do.

8 U. 30 M. van hier terug. Passeerden op eenige distantie eene plaats en de rivier van gisteren, waarin 't water tot aan de buik der paarden kwam en verscheiden gaten waren, zoo dat men iemand nodig heeft om er den weg door te wijzen.

12 U. 15 M. bij SCHALK VAN HEERDEN.

'T Koude Bokkenveld ligt veel hooger dan het Oude Bokkenveld, want men moet uit het laatste komende, al een vrij hoogen rug opklimmen en daalt zeer weinig aan de andere zijde. 'T is een aaneenschakeling van bergen, tusschen welke de plaatsen hier en daar, waar zich eenigzints eene vlakte formeert, liggen. In dit veld liggen 14 à 15 plaatsen. Op eenigen wordt eenig koorn, zooveel als hieromstreeks kan worden gedebiteerd, geteelt, alsmede Erweten, vooral op die hoog naar 't Noorden liggen. De overige zijn alleen vee-plaatsen van lieden, die elders anders wonen. 'T gras komt er wegens de koude eerst in November te voorschijn en de Landlieden moeten veelmaals in den Winter om de sneeuw hunne woningen verlaten, en trekken dan in 't Caro; of zoo als men hier zoude zeggen: hei-veld, 't geen in 't Oost en Z.O. tusschen dit en het Roggeveld, ligt en, schoon anders zeer schraal, in dat Saizoen eenig gras geeft. 'T water uit dit veld ontlast zich naar den kant van de Eilands-Kloof in 't N. en de Olifants rivier. De vlaktens daar 't water is, schijnen zeer bekwaam tot 't voortkweken van hout te zijn, want vonden bij THERRON, Capitale Eiken — en bij VAN DER MERVE schoone notenboomen. Anders staat er in beide de Bokkenvelden weinig hout. De Bokken, waarnaar ze hare namen hebben, zijn zedert weinige jaren door de Wilde Honden meest geruineerd en verjaagd.

3 U. van hier om een tour door het Oude Bokkenveld te doen.

3 U. 30 M. bij JOOSTEN, alwaar wij een half uur vertoefden en aantroffen eenen (THUNBERGEN noemt hem:) [1]) KORF, in 't roggeveld, dien de hand, welke eenen Leeuw zoodanig had te schande gebeten, dat hij moest afgezet worden, door zijnen Knecht was afgekapt met een bijl, dien hij zelf even boven den af te zetten hand hield, terwijl zijn knecht met een slag van eenen hamer, dien van den arm scheidde. Om de gemaakte wond werd een varkens-blaas stijf gewonden, die vol lopende met bloed, het

[1]) Lees: THUNBERG, C. P., Voyage en Afrique et en Asie, principalement au Japon, 1770—79. Dit uit het Zweedsch in 't Fransch vertaalde werk bevat een belangrijk relaas over de Kaap, de kolonisten en land en volk der Kaffers. H.

No. 60. Gesigt van de Caabstad.

verder voortbloeden stuit. Dit bloeden dus gestelpt zijnde, wordt de wond gezuiverd, en met kruiden, die men in het veld zoekt, voorts genezen.

5 U. bij J. van Merve, over eenen klipachtigen weg, — zagen eenige springbokken en veel patrijzen.

Heldere Lucht Z.O.

Maandag 16 do.

7 U. 45 M. van hier het Oude Bokkenveld verder rond met een paardenwagen.

8 U. 45 bij de wed. H. van der Merve.

10 U. bij David van der Merve.

11 U. bij de wed. Van Heerden.

's Namiddags naar P. van Heerden en weder terug. Zagen verscheiden Faisanten.

In dit Oude Bokkenveld liggen 9 plaatsen, daar weinig koorn op wordt gebouwd, omdat het transport naar de Caap over den stijlen en moeijelijken Witsenberg of door de Mosterdshoek, even gevaarlijk moet geschieden, en men daarenboven 9 dagen nodig heeft, om heen en weder te rijden. Men bouwt hier eene kleine quantiteit Erweten, die 50 Rds. de 10 Mudd, en bonen die 40 Rds. doen, en dus de vracht beter waardig zijn. De weiden zijn er schraal. De aanfok van vee geeft eenige winst, men fokt hier meest schapen aan en verkoopt de jarige Hamels aan de slagters tegen 5 schellingen 't stuk. 't Water uit dit veld ontlast zich door de Mosterdshoek, formeert de Breede rivier. Men vindt in deze Bokkenvelden reeds weinig slaven, maar zeer vele Hottentotten, die de boeren om vee dienen. De Levenswijze begint hier al vrij bekrompen te worden, de huizen slegt en huisraad armoedig.

Motregen en koud.

Dingsdag 17 do.

6 U. van hier.

6 U. 30 M. voor de Mosterdshoek.

9 U. 7 M. door dien hoek bij P. Coenradi, in het Land van Waveren in de streek aan de Oostzijde der Breede rivier gelegen en genaamd over de Breede rivier:

9 U. 30 M. bij P. J. van Heerden.

9 U. 58 M. van hier.

11 U. 45 M. bij J. A. van Immenes.

12 U. 55 M. van hier met een kar met 4 Paarden.

4 U. bij J. Du Toit aan de Breede Rivier.

De Mosterdshoek is eene zeer naauwe passage tusschen stijle bergen, waarin het oude Bokkenveld als door eenen ketting omringd ligt. In het inkomen aan den hoek loopt de weg over zulke stijle rotsen, dat wij uit voorzorg van het paard stijgden. Men moet vier à vijfmalen de Breede rivier over groote en zeer onegale ronde keisteenen of klippen loopende, passeren, zoo dat het niet raadzaam is hier andere paarden, dan die dezen weg gewoon zijn, te gebruiken. 'T is te verwonderen, hoe dat hier nog wagens doorkomen, die er nogthans veel passeren, omdat men de tocht over den Witsenberg moeijelijker acht. Deze naauwe kloof is schilderachtig door de stijlte der bergen, doorgaans met allerlei Heestergewas begroeit, tusschen welke de rivier met verscheiden bochten ruischende, loopt.

In de streek *over de Berg-rivier* genaamd, liggen 19 Plaatsen, die ieder een weinig koorn opleveren. Aangezien de goede weide is het land hier zoo sterk bezet, als mogelijk is.

In den Slangenhoek, eene streek aan de Westzijde der rivier tegen het Drakensteinsche Gebergte, liggen 5 Veenplaatsen.

Betrokken Lucht, nu en dan Zonneschijn, Wind Oost.

Woensdag 18 do.

8 U. 11 M. van hier te paard met eene schuit de breede Rivier over gevaren, overmits zij hier reeds te diep is om doorgereden te kunnen worden, in de Goudeni.

8 U. 37 M. bij Du Toict.

10 U. 30 M. bij P. de Wit in de Brandvalei en 's namiddags weder terug naar J. du Toict aan de Breede rivier.

Smorgens heldere lucht, wind Z.O. s' avonds Noord.

De Goudeni ligt laag en is zandachtig. Uit de Du Toict's kloof in het Drakesteinsche gebergte ontspringt de Molenaars rivier, die zich in meer dan 20 spruiten verdelende, dit distrikt zeer waterrijk maakt en hierdoor naar de Breede rivier loopt. Hier zou goed houtgewas te teelen zijn, want bij den gem. du Toict stonden capitale Eikenbomen. Hier liggen 9 plaatsen, even als die aan de overzijde der rivier gelegen zijn, weinig koorn en nog minder, daarenboven slegte wijn opleverende.

In de brand-valei, die hare naam heeft van de heete fontein, die hier uit het gebergte springt(!), ligt alleen ééne plaats. 'T water, schoon door 't van alle kanten aanzijperende regenwater, door dien het onlangs sterk geregend had, verkoeld, was echter op den afstand van 15 à 20 roeden van de Fontein nog zoo heet, dat ik er den vinger niet langer dan 6 à 7 tellens in houden kon. Het dampte op den middag even als een kokende pot. De thee in dit water, in een ketel 't huis gehaald, schoon wel eenige honderde schreden van huis, trok zoo schielijk als in kokend water, doch een Ei wordt er niet eer gaar in dan na een uur tijds — waarschijnlijk doordien het in sterk lopend water hing. Dit water had echter geene andere smaak dan van gemeen kokend water. Hier groeiden extra groote Citroenen en Limoenen, schoon 't water, langs de wortelen der aan de buitenkant der boomgaard staande boomen lopende, zoo heet was, dat men er den vinger niet langer dan tien tellens inhouden kon. Ook waren deze boomen niet schurft, waarschijnlijk doordien de grond niet lang bepoot is geweest. De ijken groeiden hier insgelijks vrij hoog. Wij hoorden hier eene menigte van wachtels. Schoon 't op den middag was, bleef 't gebergte in 't N.O., nog wit van den rijp.

Donderdag 19 do.

8 U. 15 M. van hier met een wagen met zes paarden naar de Hex-rivier; passeerden de Hartebeesten-rivier, en schoon bouwbaar land.

11 U. bij Willem van de Vijver aan den ingang van 't Hexriviers-gebergte, en een kwartier uurs hierna, bij D. Hugo; beiden gelegen aan den Hex-rivier, die van hier west oplopende in de Breede rivier valt.

1 U. 15 M. van hier te paard, door de kloof van dit gebergte, 't geen zoo naauw aan elkander ligt, dat men er vlak voor zijnde, geen opening ziet om door te komen. Passeerden in deze engte de voorn. rivier verscheiden malen en namen de koers meest Noord en Noord-West.

2 U. 15 M. aan de andere zijde der kloof, waarna wij door een kleine vlakte reden; hierna oost op: passerende de plaatsen van de wed. Van der Merve en Jac. Jourdaen, een uur van den anderen, in een naauwe vlakte tusschen het gebergte aan de meergem. Hexrivier gelegen, en kwamen

4 U. 30 M. bij Wouter de Vos, aan den oorsprong der Hexrivier, alwaar wij onze vooruit gezonden wagens vonden.

Wanneer men uit de kloof der Hexrivier-gebergten komt, en naar een uur rijdens Oost om zwaait, verwijderen de bergen zich allengskens, en komt men in een vlakte, die zeer waterrijk is en waarin goede weide en tamelijk goed bouwland is. Schoon de

bovengem. kloof door schielijke regens zeer moeijelijk is te passeren, zou het transport van hier nog al gemakkelijk kunnen gemaakt worden, indien men de producten over zee vervoerden; — want de breede rivier is tot op deze hoogte reeds vaarbaar en het vervoeren per as tot aan deze rivier maar een schoft rijdens ver.

'S Morgens heldere Lucht, wind Z.O. tegen de middag N. met Motregen.

Vrijdag 20 do. Stil, om ons verder tot den tocht te preparen. Wind N. met van tijd tot tijd Motregen".

En daarna vervolgt het relaas met den in alle deelen voorbereiden tocht naar het Kafferland en langs de Zuid-Oost-kust-weer terug, waarover beide journalen in hoofdzaak overeenstemmen, doch waarvan merkwaardige verschillen aan de hand der coll. Swellengrebel ons in een slotartikel mogen bezig houden. Vooral nog niet gepubliceerde economische bijzonderheden trekken daarbij de aandacht.

HANDEL EN NIJVERHEID.

Geldruimte in de Unie.

Het Jaarverslag van de Z.-A. Reservebank.

Reeds op 28 Juni j.l. heeft de onder-gouverneur van de Z.A. Reservebank, dr. M. H. DE KOCK, zijn jaarverslag aan de aandeelhouders uitgebracht. Dit verslag verdient, vooral nu er in de laatste dagen geruchten geloopen hebben over een verdere opzettelijke depreciatie van het Zuidafrikaansche betaalmiddel, ongetwijfeld de aandacht, juist omdat het zoo nadrukkelijk vaststelt, dat de huidige koers van het Zuidafrikaansche pond geheel kunstmatig is verkregen en zelfs kunstmatig op dit lage peil wordt gehouden.

Welke belangen er overigens gemoeid zijn bij de waardeverandering van de munt en welke verschuivingen van bezit van de een op den ander er bij zoo'n gelegenheid plaats grijpt, wordt behalve door de winsten van de goudmijnen, wel heel duidelijk gedemonstreerd door de balans van de Reservebank.

De bank heeft namelijk als gevolg van de waardedaling van het Zuidafrikaansche pond een stille reserve gekregen van ruim £ 3 millioen (bij een goudprijs van ± 120 sh.) daar zij haar voorraad goud nog altijd tegen den ouden prijs van 85 sh. blijft waardeeren. Dat de aandeelen van de bank niet nog hooger zijn gestegen is een gevolg van het feit, dat bij uitkeering van deze reserve het grootste deel van het bedrag in de schatkist vloeit. De bank mag niet meer dan 10 % dividend uitkeeren. Wat er meer wordt uitgekeerd is voor den staat.

Ook uit andere cijfers blijkt de rijkdom der bank. Zoo hebben de groote winsten de bank in staat gesteld het reservefonds, dat met een deel van het kapitaal in September 1931 verdween, weer aan te vullen tot £ 615.654, slechts £ 185.000 beneden de vorige reserve.

Dr. DE KOCK, de onder-gouverneur, staat uitvoerig stil bij de tegenwoordige geldruimte in de Unie. Het zal ook voor een leek duidelijk zijn, dat die geldruimte zeer kunstmatig is, en een toestand kan veroorzaken, die groote gevaren met zich mee brengt. Het is de taak van de bank om daartegen te waken. De deposito's van de handelsbanken hebben een ongekende hoogte bereikt en daartegenover is het bezit van de bank aan sterling wissels aanzienlijk toegenomen. Na het verlaten van den gouden standaard stroomde het geld uit Londen naar Zuid-Afrika, ieder die uit het Z.A. pond was gevlucht ging zijn winst nemen. Dit geld vond en heeft tot nu toe voor het grootste deel geen emplooi in Zuid-Afrika gevonden. Het komt dus bij de banken terecht die op hun beurt er weer mee naar de Reservebank gaan. Hier zou dr. BRUWER weer zijn oude klacht kunnen herhalen want de bank laat dit geld niet in Zuid-Afrika doch belegt het in Londen, in Engelsche schatkistbiljetten en trekt aldus rente van een aanzienlijk bedrag, dat anders renteloos zou blijven liggen, omdat het in Zuid-Afrika niet op even solide wijze kan worden belegd.

Hieronder volgt een willekeurig weekstaatje van de bank, tevens aangevende den toestand zooals die verleden jaar was.

	4 Aug 1933	25 Juli 1933	5 Aug. 1932
		(in £ 1000)	
Goud	16.314	16.475	6.061
Buitenlandsche wissels	17.751	17.986	6
Binnenlandsche wissels	60	62	2.416
Beleggingen	1.725	1.725	2.037
Kapitaal	1.000	1.000	1.000
Reserve	624	624	9
Circulatie	10.397	10.198	7.452
Deposito's Staat	1.238	1.815	1.074
Deposito's banken	27.080	26.322	4.027
Gouddekking	40.6 %	40.9 %	48.5 %

Uit deze cijfers blijkt wel zeer duidelijk, dat de banken nog steeds geen beleggingsobject weten voor het haar toestroomende geld.

Dat deze toestand maar steeds voortduurt is hoofdzakelijk een gevolg van het feit, dat de handelsbalans van de Unie voortdurend zeer actief blijft, al wordt het uitvoersaldo geleidelijk kleiner, door het toenemen van den invoer. Niettemin verwachtte dr. DE KOCK dat het uitvoersaldo aan het eind van het jaar ongeveer £ 40 millioen zal bedragen, d.i. het dubbele van 1932.

Aan de geldruimte zal dus vooreerst geen einde komen d.w.z. in de kelders en in de boeken van de banken. Een groot deel van de bevolking heeft aan deze geldruimte niets, integendeel staat later bloot aan de nadeelige gevolgen, wanneer het geld onvoorzichtig mocht worden belegd. Een ellende, die Zuid-Afrika reeds eerder heeft ondervonden. Er rust dus een zware verantwoordelijkheid niet alleen op den staat, maar ook op de Reservebank en op de handelsbanken. Het jaarverslag van de bank waarschuwt dan ook tegen ongerechtvaardigd optimisme en constateert met tevredenheid, dat een dergelijke stemming vreemd is aan de handelsbanken. Dr. DE KOCK noemt de toestand van het bankwezen in de Unie kerngezond.

VARIA.

De „Britten" in Zuidwest.

Bij de publicatie van de gebeurtenissen in de wetgevende vergadering van Zuid-West-Afrika, spraken de meeste kranten in Nederland van de „Britten", die zich tegenover de Nazi-Duitschers stelden. Zij praatten Reuter en de Engelsche kranten na.

Alle leden van de wetgevende vergadering zijn „British-subjects"; ook de „Duitschers". De verdeeling in partijen is dan ook niet die tusschen Britten en Duitschers, maar die tusschen de leden van den „Deutschen Bund" en de „Verenigde Suidwestparty". De leden van de laatste partij zijn op een enkele uitzondering na Zuid-Afrikaners. Hun voorzitter is de heer TALJAARD. Zij hebben niets tegen de ex-Duitschers op zichzelf, evenmin als de